

Список використаних джерел:

1. Дейнега І. О. Комунікації на ринку освітніх послуг: загальне та специфічне. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 279–284.

**РОЛЬ ПРОГРЕСИВНОЇ ГРОМАДСЬКОСТІ
У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ГУВЕРНЕРСЬКОЇ СИСТЕМИ
ОСВІТИ (II ПОЛ. XIX – ПОЧ. XX СТ.)**

Бардінов А. В., Бардінов О. В.
(Полтава, Україна)

Аналіз історико-педагогічних та архівних джерел із зазначеної проблеми дозволив визначити роль громадськості та приватних осіб у становленні й розвитку гувернерської системи освіти зазначеного нами історичного періоду. Це знайшло відображення в наукових працях того часу (В. Абрамова, С. Ананьїна, С. Миропольського, А. Пругавіна, В. Чарнолуського та інших авторів), а також наукових доробках учених сучасного періоду (М. Барни, А. Бардінова, В. Білана, А. Бондара, Л. Вовк, І. Воробець, Д. Герцюка, Н. Дем'яненко, С. Золотухіної, Г. Кловак, О. Любара, В. Омельчука, Н. Побірченко, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, С. Сухомлинської, Д. Федоренка та ін.). І хоча дослідники зазначеної проблеми висловлюють різні точки зору з цього питання, нам вдалося виділити основні об'єктні сфери їхніх напрацювань у цьому напрямі. Так, Л. П. Вовк, М. С. Грушевський, Д. Герцюк, О. О. Любар, С. Сірополко, Н. С. Побірченко та інші автори у своїх працях відмічають, що одним із головних чинників, що діяв як своєрідна рушійна сила в розвитку гувернерської системи освіти, був соціально-демократичний рух, який стрімко набував широкого поширення у зазначений нами історичний період. Цей процес відбувався під впливом консолідації громадських сил за розбудову вітчизняної народної освіти, складовою якої виступала гувернерська (приватна) система освіти. Провідною сферою впровадження ідей громадськості у розвиток гувернерської системи освіти стали різні типи освітніх організацій. Серед них заслуговують на увагу просвітницькі та благодійні товариства, Громади, «Просвіти», земства; різні типи товариств. Зокрема, «Товариства допомоги», наукові, педагогічні та культурні товариства, товариство «Рідна школа» та інші, освітня діяльність яких була спрямована на вирішення питань зазначеної нами проблеми. Так, досліджуючи методологічні основи педагогіки, соціально-історичні умови та чинники розвитку загальної освіти, Н. Дем'яненко [7, с. 7]. Т. Журавський, М. Ярмаченко та інші педагоги виділяють при цьому теоретичний і практичний доробок просвітницьких організацій Наддніпрянської

України у розвитку губернерської системи освіти, не вдаючись при цьому до їх детального аналізу.

Н. Побірченко та Г. Кловак у своїх дисертаційних дослідженнях сфокусовують увагу на просвітницькій діяльності українських Громад, які Н. Побірченко характеризує, як «напівлегальні осередки інтелігенції, студентів, учнівської молоді, які впродовж півстоліття (друга половина XIX – початок XX століття) на демократично-патріотичних засадах проводили науково-просвітницьку, педагогічну й освітянську роботу на користь України і її народу» [9, с. 40] у справі розвитку освіти взагалі і як її складової – губернерської, – зокрема. В цьому процесі, наголошує Г. Кловак, представники української інтелігенції «своєю невтомною працею задля потреби трудового люду шукала й утверджувала ефективні форми освітньої роботи серед різних верств і груп населення, досвід трьохсот кращих з яких узагальнено науковцем» [8, с. 70].

Отже, спираючись на аналіз емпіричних даних, які відображено в наукових дослідженнях сучасних учених, доходимо висновку, що однією з найважливіших організаційних форм у розвитку губернерської системи освіти досліджуваний нами історичний період громадськість вважала просвітницькі та благодійні організації, з ініціативи яких створювалися освітні заклади з підготовки фахівців губернерської (приватної) сфери. Причому, існували різні точки зору вчених щодо характеру впливу діяльності товариств на власне процес розвитку освіти. Так, з одного боку, переважна більшість дослідників визначають діяльність товариств як благодійну акцію, а з другого – як потужну силу, яка спроможна була впливати на освітні перетворення, що відбувалися у суспільстві. Це спонукало вчених до перегляду характеру діяльності товариств, що спричинило появу їх числених класифікацій. Але для з'ясування нами ролі і впливу товариств на розвиток саме губернерської системи освіти звернімося до класифікацій учених В. Абрамова, С. Ананьїна, В. Чарнолуського, оскільки, на наш погляд, у них ґрунтовніше аналізується характер освітньої діяльності товариств, виокремлюється їхня роль та вплив на зміст розвитку губернерської системи освіти [3].

Так, В. Абрамов синтезував і творчо розвинув усе новітнє, прогресивне на той час в освітній діяльності товариств, що мало значення для народної освіти взагалі. Враховуючи накопичений практичний досвід їхньої діяльності, вчений на цій основі розробив класифікацію громадських організацій різних типів, що були структурною складовою товариств і сприяння народній освіті [1, с. 113-114]. Маючи тверде переконання в тому, що освітня діяльність зазначених товариств є необхідною передумовою розвитку губернерської системи освіти, педагог поділив їх на три групи. Так, до першої групи В. Абрамов відніс суто просвітницькі товариства. Другу групу становили товариства допомоги учням. До третьої групи належали благодійні товариства. Такий поділ, на нашу думку, хоч і мав дещо механічний, зовнішній

характер, але в основному відбивав зміст діяльності виокремлених груп товариств. Фактично автор, поділяючи товариства на групи, виробив логічну структуру їх діяльності, що надає можливість з'ясувати роль кожної з виокремлених груп товариств у справі розвитку губернерської системи освіти. Спробу класифікувати громадські інституції за характером їх діяльності здійснив також В. Чарнолуський [11]. Найважливішу роль у процесі розвитку губернерської системи освіти вчений відводить громадським просвітницьким організаціям, бо саме вони створювали освітні інституції з підготовки губернерських кадрів. Утім найбільш педагогічно доцільною у контексті нашого дослідження є, на наш погляд, класифікація С. Ананьїна [2], оскільки вона містить перелік різних просвітницьких, педагогічних, наукових та культурних товариств, які мали чітко виражену освітню діяльність. Такий підхід до класифікації товариств учений обґрунтовує тим, що зазначені товариства тією чи іншою мірою здійснювали підготовку педагогічних кадрів, у тому числі й губернерських. Крім того, вчений виокремлює й допоміжні організації та установи, створені різними типами товариств, які здійснювали освітню діяльність і тим самим сприяли розвитку губернерської системи освіти. Звісно, будь-яка з наведених вище класифікацій товариств прогресивними громадськими діячами того часу є умовною. Проте представлені класифікації дослідників саме за характером освітньої діяльності товариств дозволили виокремити ті товариства, за допомогою яких здійснювалася підготовка саме губернера-вихователя. Зокрема, у цьому процесі важлива роль належить просвітницьким товариствам різних типів, освітньо-громадська діяльність яких сприяла підготовці губернерських кадрів. Відмітимо, що характерною рисою багатьох із них була творча освітня діяльність саме членів товариств. Завдяки їхнім зусиллям було створено фахові освітні інституції, що здійснювали підготовку губернерських кадрів; залучено до постійної педагогічної діяльності кращих педагогів; впроваджено в навчально-виховний процес психолого-педагогічні дисципліни як необхідної умови набуття педагогічних знань, умінь та навичок губернерами-вихователями.

Це сприяло не тільки активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх виховательок-губернанток, але й суттєво підвищувало їх професійно-педагогічний рівень, поглиблювало знання з цих дисциплін, зокрема з педагогіки та психології (педології), а також із загальноосвітніх дисциплін. У цьому контексті варто зазначити, що деякі педагогічні освітні заклади того часу власною ініціативою створювали просвітницькі товариства. Так, за рішенням педагогічної ради Фребелівського педагогічного приватного інституту в 1908 році в Києві було засновано Фребелівське товариство «Трудової допомоги» для інтелігентних жінок усіх станів, звань і віросповідань [10, с. 3-4]. При цьому одним із головних своїх завдань товариство вважало підготовку кваліфікованих

домашніх фахівців освітньої галузі, зокрема, так званих «учених нянь» [7] із терміном навчання в один рік. І хоча загальнопедагогічна підготовка тут була дещо скороченою і включала практичні форми навчання з дітьми за фребелівською системою (співи, малювання і ліплення, курси крою, шиття і рукоділля, домоведення, надання першої медичної допомоги, ознайомлення з дитячою літературою тощо), проте саме такий підхід до підготовки «учених нянь», останнім надавав можливість здійснювати педагогічну діяльність у родинах. Утім зауважимо, що освітні інституції, які функціонували при товариствах, хоч і не давали ґрунтовних педагогічних знань, але сприяли подальшому розвитку гувернерської системи освіти. Підтвердженням тому – діяльність просвітницьких товариств, які успішно діяли у більшості міст України. Приміром, на Київщині – Київське товариство грамотності, товариство сприяння початковій та середній освіті, Фребелівське товариство, Київське педагогічне товариство імені К. Д. Ушинського, Київський педагогічний клуб тощо; в Галичині – з 1881 року створено «Руське товариство педагогічне» (РГТТ), яке, за дослідженням Г. Білавич [4, с. 6], на основі архівних даних, у 1912 році змінило назву на «Українське педагогічне товариство» (УПТ), а в 1926 – на «Рідну школу» УПТ. Крім того, тут діяли товариства «Просвіта», товариство «Учительська громада», товариство «Взаємна поміч українського вчительства» та інші. Характерною ознакою діяльності останніх зазначених товариств була спрямованість їх на практичну модернізацію вітчизняної професійної школи, у нашому випадку – приватної. Адже саме тоді була започаткована найголовніша «акція приватного шкільництва» в цьому регіоні України. Саме тоді товариство поставило за мету залучити до виховання дитини сім'ю. Його керівники розуміли, що саме тоді «відродиться весь народ, коли наші родини переймуться родинним щирим патріотизмом, коли жінка-мати змалечку напоїть дітей любов'ю до рідної землі, котра не дозволить їм вирости перевертнями, зрадниками народних ідеалів. Утім, щоб жінка могла зберегти найдорожчі святині народу, потрібно передовсім було дати їй відповідну освіту». З цією метою товариство у 1899 році засновує дівочий інститут ім. св. Ольги, який був «... справжньою школою патріотизму, який виховує і вчить, як родинний дім, живим словом і прикладом» [4, с. 9], – писала К. Малицька, педагог і письменниця.

У контексті нашого дослідження плідною була діяльність товариства «Рідна школа» Галичини [5], в якому працювала і плеяда видатних діячів, представлена уславленими іменами 16 голів товариства. Серед них А. Яновський, В. Ільницький, І. Чапельський, Е. Харкевич, О. Барвінський, О. Макарушка, о. І. Войнаровський, о. І. Лежегубський та інші. Дослідники науково-педагогічної спадщини згаданих вище діячів відмічають: «Їх хоч і різнили педагогічна діяльність, займані посади, вік та інше, але водночас їх об'єднувало глибоке розуміння ваги та значення

рідної школи для майбутнього свого народу, бажання зробити свій посильний внесок у розв'язання освітньо-шкільних проблем» [5, с. 127-166]. На особливу увагу в цьому контексті заслуговує діяльність Українського педагогічного товариства (УНТ), яке започаткувало в 90-ті роки XIX століття акцію щодо заснування повноцінних приватних навчальних закладів, що мало неперевершене значення для розбудови національної системи освіти. М. Грушевський, відмічаючи діяльність товариства у підготовці вчителя-приватиста, писав: «Відкриваючи свої приватні заклади, ми ставимо справді нерукотворний пам'ятник, скріплюючи себе як народ, виховуємо себе як народ, виховуємо для себе власну інтелігенцію, з надією дивимосся в майбутнє» [6, с. 197]. Глибоко усвідомивши, що освіту і національне виховання слід дати насамперед жіноцтву, «майбутнім матерям і вихователькам молоді», товариство з цією метою заснувало в 1898 році у Львові виділову школу імені Т. Шевченка, а в 1899 році – дівочий інститут імені св. Ольги, які користувалися великим авторитетом серед мешканців краю. Це товариство в черговий раз переконало українську громадськість у тому, що «єдиний шлях збереження української національної школи пролягає через розширення мережі українських приватних шкіл» [5, с. 55]. Зважаючи на це, УНТ «Рідна школа» взяла на себе всю організаційну, фінансово-економічну, дидактично-виховну роботу щодо забезпечення розбудови всіх ланок приватної освіти в цьому регіоні України.

Вважаємо, що означених діях громадськості були таким чином започатковані і на певному рівні реалізовані заходи щодо сприяння розвитку гувернерської (приватної) системи освіти в Україні зазначеного нами історичного періоду.

Список використаних джерел:

1. Абрамов В. Я. Очерки частной инициативы в деле народного образования в России / В. Я. Абрамов // Русская мысль. – 1890. – № 8. – С. 113–114.
2. Ананьїн С. А. Календар-довідник учителя на 1912–1913 навчальний рік / під ред. С. А. Ананьїна, 1911. – 112 с.
3. Бардінов А. В. Професійно-педагогічна підготовка гувернерів в Україні : минуле і сучасність : [монографія] / А. В. Бардінов. – Полтава : ТОВ Шевченко Р. В., 2013. – 268 с.
4. Білавич Г. Українське педагогічне товариство «Рідна школа» : етапи становлення та розвитку / Г. Білавич // Товариство «Рідна школа»: історія і сучасність : Науковий альманах. – Ч.1. / Упоряд. і наук. ред. Д. Герцюк, С. Ярема. – Львів: Вид-во Львів. край, т-ва «Рідна школа», каф. педагогіки ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – Ч.1. – 216 с.
5. Герцюк Д. Вони очолювали «Рідну школу» / Д. Герцюк «Товариство «Рідна школа»: історія і сучасність : Наук. альманах. – Ч.1. / Упоряд. і наук. ред. Д. Герцюк, С. Ярема. – Львів: Вид-во Львів. край, т-ва «Рідна школа», каф. педагогіки ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – Ч.1. – С. 127–166.

6. Грушевський М. Українські приватні школи / М. Грушевський // Календар «Просвіти» на 1911 рік. – Львів, 1911. – С. 197.

7. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.) : монографія / Н. М. Дем'яненко. – К. : ІЗМН, 1998. – 328 с.

8. Кловак Г. Педагогічна і просвітницька діяльність українських Громад (друга половина XIX – початок XX ст.) / Г. Кловак // Рідна школа. – 2002. – № 11. – С. 70–72.

9. Побірченко Н. С. Педагогічна і просвітницька діяльність українських Громад у другій половині XIX – на початку XX століття : у 2 кн. / Н. С. Побірченко. – Кн. 2: Громади Наддніпрянської України. – К. : Наук. світ, 2000. – С. 40.

10. Положення про Фребелівський педагогічний інститут при Товаристві «Трудової допомоги» для інтелігентних жінок у Києві. – К., 1907. – С. 3–4.

11. Чернолуцкий В. И. Основные вопросы организации школы в России / В. И. Чернолуцкий. – Спб, 1910. – 197 с.

САМОРЕГУЛЯЦІЯ ЯК ДІЙОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ З УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Бардінова А. О.
(Полтава, Україна)

Сучасний період розвитку держави, кризові процеси, що відбуваються в ній висувають на перше місце питання формування в учнівської молоді духовності, моральності та, безумовно, правової орієнтації. Саме тому актуальною постає проблема формування правової компетентності студентів, майбутніх педагогів, зокрема, майбутніх менеджерів з управління закладом освіти, яка б забезпечувала майбутніх фахівців сукупністю правових компетенцій у сфері їх професійної діяльності.

Правова компетентність є однією з провідних складових професійної компетентності менеджерів з управління закладом освіти. Саме в цьому контексті досліджують дану проблему багато науковців, зокрема, О. Бардінов [1], М. Гриньова [2], Д. Клочкова [4], Я. Кічук [3], Д. Коваленко [5] та ін.

Проте, аналіз науково-літературних джерел дозволив з'ясувати, що зазначена проблема розроблена ще недостатньо. Поза увагою вчених залишаються питання формування правової компетентності майбутніх менеджерів з управління закладом освіти в умовах магістратури.